

Autor: Mirsad Arnautalić

ŠERI'ATSKI ASPEKTI (DESET) ZABRANA O ISHRANI U TREĆEM AJETU SURE EL-MA'IDE

”Zabranjuje vam se strv, i krv, i svinjsko meso, i ono što je zaklano u nečije drugo ime, a ne u Allahovo ime, i što je udavljeno i ubijeno; i što je strmoglavljeno, i rogom ubodeno, ili od zvijeri načeto – osim ako ste ga preklali – i što je na žrtvenicima žrtvovano, i zabranjuje vam se gatanje strjelicama. To je porok! – Danas su nevjernici izgubili svaku nadu da ćete vi otpasti od svoje vjere, zato se ne bojte njih, već se bojte Mene. Sada sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat Svoju prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera. – A onome ko bude primoran kad hara glad, bez namjere da učini grijeh, Allah će oprostiti i samilostan biti.”¹

Uvod

Sura El- Ma'ide je medinska sura, iako su neki njeni ajeti objavljeni još u Meki. Sura nosi ime *Suretu'l – Ma'ide* (Sofra) jer govori o sofri koju su učenici (havarijun-i) tražili od Isaa a.s., da moli od svoga Gospodara da im je spusti na Zemlju. Također sura nosi i drugo ime *Suretu'l-'Uqud*, jer je ovo jedina sura koja započinje traženjem vjernika da ispunjavaju svoje obaveze. Ova sura sadrži 120 ajeta i jedna je od tri sure koje počinje sintagmom „*Ja ejjuhel-lezine amenu*” – „*O vi koji vjerujete (vjernici)*”. Ova sintagma se u Kur'anu a.š. javlja 88 puta, a od toga 16 puta u ovoj suri. Ovi pozivi čine temeljne ideje sure i gdje god se pojavi poziv, to ukazuje da će se govoriti o novom izdanju naredbi i zabrana. Aiša r.a., kaže: „*Sura El-Ma'ide je zadnja objavljena sura Kur'ana. Zato, smatrajte dozvoljenim ono što u njoj nađete da je dozvoljeno (halal), i smatrajte zabranjenim ono što u njoj nađete zabranjenim (haram)*.”² Ova sura donosi veliki broj propisa, a neki su i o hrani, piću, lovu i klanju životinja. Donošenje propisa o halalu i harama je rezervirano samo za Uzvišenog Allaha dž.š., što se naglašava i u ajetu: „**Uistinu, Allah propisuje što On hoće.**”³ A znamo da su prijašnji narodi sebi neke stvari i hranu koja je dozvoljena zabranjivali, a ono što je bilo zabranjeno dozvoljavali. Jedna od prvih obaveza u životu koju trebamo ispuniti jeste ta da nam hrana, kao muslimanima, bude dozvoljena, halal.

Ajet koji će biti daljnja tema ovoga rada jasno ukazuje na kategorije hrane/ishrane koje su zabranjene za korištenje svakom muslimanu.

¹ Kur'an, a.š., sura El-Maide, 3. ajet. Korišten je prevod rahmetli Besima Korkuta.

² Hadis je hasen, a bilježi ga Ibn Hazm.

³ Sura El-Ma'ide, 1. ajet.

Zabranjuje vam se strv... (leš, crkotina)

Ovo odbacuje svaki zdrav duh i razum. Osim toga i medicina je dokazala mnogo kasnije nakon zabrane u Kur'anu a.š., ali i Tevratu da strv u sebi sadrži brojne mikrobe i štetne materije, a ne ulazeći u to da li je savremena medicina do danas pobrojala sve što je štetno po zdravlje ili postoje još i drugi štetni elementi, koji su i do sada ostali nepoznati ljudskom rodu.

Lešina stvara neprijatan osjećaj i odvratnost, a ljudska priroda i narav osjećaju gađenje prema njoj. Konzumiranje takvog mesa je proturječno civiliziranom ukusu i razumu ljudi i kod svih naroda Knjige bilo je zabranjeno meso životinja koje nisu zaklane, iako se način klanja razlikovao. Smisao klanja životinje jeste i svrsishodni čin koji ima za cilj životinji oduzeti život da bi se njeno meso iskoristilo kao hrana, i da se propisano zaklana životinja razlikuje od uginule. Ukoliko je životinja uginula, mi ne znamo razlog njenog uginuća, a možda je neka bolest ili trovanje, što bi moglo naštetiti i ljudskom organizmu, a ujedno to vlasnika životinje koja se razboli podstiče da se brine i pazi o životinji i ne dopusti da uquine.

Mogli bismo kazati da je Allah dž.š., ostavio uginule životinje i kao izvor nafake za druge ptice i životinje koje će se njome hraniti.

...i krv...

U ovom ajetu, ali i drugima, Allah, dž.š. je Ummetu zabranio konzumiranje krvi. Ovdje se misli na krv koja otječe prilikom klanja⁴ Predislamski arapi su imali običaj kada su izgledjeli da uzmu oštru kost njome zasijeku devu i puste joj krv, a potom tu krv skupljaju i piju. O ovome običaju su spjevani i stihovi gdje Eameš pjeva:

„Čuvaj se strvi i ne približuj im se

Ne uzimaj oštru kost da pustiš krv.“

Ibn ebi Hatim prenosi od Ibn Abbasa da je upitan o slezeni, pa je on odgovorio da se ona može jesti.⁵ Prigovorili su mu u vezi ovoga odgovora da je to krv, a on je odgovorio da je zabranjena samo krv koja istječe. Također i Hamad prenosi od Aiše da je zabranjena samo krv koja istječe. Muhammed a.s. je rekao: „Dozvoljene su vam dvije strvi i dvije krvi: od strvi: ribe i skakavci, a od krvi: jetra i slezena.“⁶

Razlog ove zabrane može biti dvojak, jer pijenje krvi je odvratno ljudskom ukusu, a ujedno je kao i lešina potencijalna opasnost za zdravlje i izvor zaraze.

⁴ Sura Al-An'am, 145. ajet.

⁵ Vidi: Jusuf el-Karadavi: *Halal i haram u islamu*, preveli Džemaludin Latić i Seid Smajkić, NIP „Ljiljan“, „Islamica“, Sarajevo; 1997., str. 81.

⁶ Hadis je merfu', a prenosi ga Šafija od Ibn Umera.

...i svinjsko meso...

Ova sintagma se odnosi na meso i sve ostale dijelove (kao i loj) kako domaće, tako i divlje svinje. Allahov poslanik, Muhammed a.s. je rekao: „*Ko se igra nerdešira⁷ kao da je zagnjurio ruku u meso svinje i njenu krv.*“⁸ Ovdje je argument da meso podrazumijeva sve dijelove, loj i dr. Allah, dž.š., je prije punih 14. stoljeća zabranio konzumiranje svinjetine. Danas nauka dokazuje da je svinjsko meso podložno raznim zarazama i omogućava širenje bolesti koje se prenose putem krvi i svinjskog mesa. Neka istraživanja dokazuju da se visokim termičkim obradama (kuhanjem, pečenjem) mogu otkloniti potencijalni uzroci zaraze (npr. pantljičara), ali to samo dokazuje i potvrđuje da je Kur'an a.š. Božja objava, jer nauka i tehnologija u to vrijeme nisu mogle to znati i dokazati, i takvo nešto nije mogao naš Poslanik izmisliti, osim da mu je objava došla od Allaha, dž.š. Također, u današnje vrijeme nauka dolazi do saznanja da je genetski kod svinje najbliži ljudskom genetskom kodu (a dokaz tome je o to da se mnogi lijekovi danas dobivaju od svinje, a da ih ljudski organizam i ljudsko tkivo prihvata, npr. prvi inzulin je dobiven od svinje, a koji je prihvaćen od ljudskog organizma).

...i ono što je zaklano u nečije drugo ime, a ne u Allahovo ime...

Sve što je zaklano u nečije drugo ime, a ne u Allahovo, dž.š., ime je zabranjeno, jer je to u principu nespojivo s vjerovanjem.

U ovu kategoriju spadaju životinje prilikom čijeg klanja nije spomenuto Allahovo, dž.š., ime, nego ime nekog kumira, idola, kipa i dr. Arabljani predislamskog perioda kada bi klali životinje, prizivali bi svoje idole, npr. El-Lata, El-Uzza'a, kao izraz približavanja božanstvu. Znamo da svako klanje životinje u nečije drugo ime, osim Uzvišenog Allaha, vodi širku, a predislamski Arapi su imali običaj natjecanja u prerezivanju tetiva kod deva. To nije bilo klanje u ime Boga, s toga im je to meso bilo zabranjeno za jesti. O tome govori i predaja koju Ebu Davud prenosi od Ikrima: „*Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., da se jede hrana od onih koji se međusobno natječu u prerezivanju tetiva.*“ U dugoj predaji prenosi Ebu Davud od Ibn Abbasa koji kaže: „*Zabranio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., beduinsko natjecanje u prerezivanju nožnih tetiva.*“⁹

Danas je nauka dokazala da se prilikom izgovaranja Božjeg imena životinja smiruje, ne doživljava stres i ne luči žlijezde koje smanjuju kvalitet mesa. Islam od muslimana traži da sve što se čini, i što je propisano vjerom, čini isključivo u ime Jednog Boga.

...i što je udavljeno...

Ovdje se misli na svaku onu životinju koja je davljenjem namjerno ili slučajno ubijena, odnosno uginula davljenjem ili gušenjem. Između ostalog, mogli bismo kazati, da je ova kategorija

⁷ Razne igre poput: natjecanje u gađanju mete na vrhu koplja, karte i sl.

⁸ Hadis prenosi Burejda ibn el-Hasib, a zabilježen je u Muslimovom Sahihu.

⁹ Misli se da su ovakva predanja garib/usamljena.

zabranjena, jer nije došlo do klanja životinje, odnosno do puštanja krvi, što se zahtijeva po islamskim propisima.

...i ubijeno...

U ovu kategoriju spada svaka životinja koja je udarena nekim teškim ili tupim predmetom, kamenom, drvetom i dr., nakon čega je ona uginula. Ibni Abbas kaže: *“To je ona koja bude udarena nečim teškim, ali tupim predmetom tako da uginu.”*¹⁰

Adijj ibn Hatim kaže: *“Upitao sam: ‘Allahov Poslaniče, ja se bacam na lovinu strijelom koja je bez perja i deblje u sredini, nekada udara pljoštimize, a nekada šiljkom i pogađam?’ Odgovorio je: ‘Ako - kada baciš strijelu - životinja bude probijena - jedi, a ako bude pogođena pljoštimize - onda je (drvetom) ubijena i ne jedi je.’”* Ovdje je jasno napravljena razlika da su dozvoljene one životinje koje je strijela pogodila i probila (tu je i puštena krv) za razliku od onih koje je strijela pogodila, ali ne ostrim šiljkom i nije ih probila. One su uginule od udarca drveta i one nisu dozvoljene za konzumiranje. Prema islamskih učenjacima dolazi do razilaženja da li je dozvoljeno konzumirati životinju na koju je nasrnula druga životinja (npr. pas) i ubio je svojom težinom. Jedno mišljenje koje zastupa i Imami Šafija jeste to da je dozvoljeno ono što je udareno, ali je i potekla (puštena) krv. Ibn Es-Sabag argumentuje mišljenje hadisom koje prenosi Rafi ibn Hadidž gdje kaže: *“Upitao sam: ‘Allahov Poslaniče, sutra ćemo sresti neprijatelja, a nemamo noževa. Hoćemo li klati životinje kostima?’ Odgovorio je: ‘Jedite ono iz čega poteče krv i na čemu je spomenuto Allahovo ime.’”*¹¹ Ovdje, iako je navedeno zbog posebnog razloga, prednost ima općenitost teksta kod većine učenjaka usula i fikha; iz onoga što udari pas ili satare svojom težinom nije potekla krv i nije dozvoljeno, kako se razumije iz ovoga hadisa, a ono što je neophodno jeste prolijevanje krvi nekim oruđem, samo da to nisu zubi ili pandže. U drugom mišljenju kojeg zastupa El Muzenijj u slučaju strijele navodi objašnjenje: *“Ako ubije pljoštimize - ne jedi, a ako probije - jedi!”* Međutim, pas je spomenut općenito, pa se mjerodavnim uzima ono što to ograničava, a to je probijanje, jer je oboje vezano za isto djelovanje, tj. lov, pa je neophodno nužno dovođenje u vezu ovdje, iako je urok različit. Ovdje čovjek može analogno da kaže: *“Ovo je ubio pas svojom*

¹⁰ Ibn Kesir, *Tejsirul-‘Alijijil-Kadir lih-tisari tefsir Ibn-Kesir*,; skraćeno izdanje, Muhammed Nesib er-Rifa', prevod grupe prevodilaca; VSK BiH, KC Kralj Fahd"; II izdanje, Sarajevo, 2002. god. str. 340.

¹¹ El-Buhari i Muslim prenose od Rafi' ibn Hadidža da je rekao: Upitao sam: *“Allahov Poslaniče, sutra ćemo se sresti s neprijateljem, a nemamo noževa. Hoćemo li klati (životinje) trskom?”* Odgovorio je: *“Iz čega poteče krv i spomene se Allahovo ime prilikom klanja – jedite ga, osim da nije zaklano zubima ili noktima. To ću vam objasniti: zubi su kosti, a nokti su noževi Abesinaca.”* Ovo se prenosi od Omera, ali kao mevkuf predaja, a i u hadisu koji prenosi Ahmed, od Ebu El-Ašra ed-Daremi, a on od svoga oca stoji da je rekao: Upitao sam: *“Allahov Poslaniče, zar nije klanje samo preko grla?”* Odgovorio je: *“Kada bi ubo u but, bilo bi ti dovoljno.”* Ovaj hadis se smatra vjerodostojnim, ali se odnosi samo na one životinje i ono što nije moguće zaklati preko vrata.
Ibid., str. 341.

težinom i nije dozvoljeno analogno onome što ubije strijela pljoštimize, a zajedničko je da su oboje sredstva za lov i ovo je uginulo zbog njihove težine.¹²

...i što je strmoglavljeno...

Ovdje se misli na sve one životinje koje padnu s neke uzvisine (krova, stijene, terase) kao i one koje se strmoglave niz brdo ili upadnu u bunar. Ako je zbog toga pada došlo do uginuća životinje i ona nije zaklana na propisan način i u ime Allaha, dž.š., ono je muslimanima zabranjeno za konzumiranje.

...i rogom ubodeno...

Ono što je rogom ubodeno i uquine od uboda roga druge životinje nije dozvoljeno, odnosno zabranjeno je, pa makar joj ubod roga napravio ranu iz koje je potekla krv, pa makar to bilo i iz mjesta gdje se kolje, tj. vrata.¹³

...ili od zvijeri načeto...

U predislamskom periodu ljudi su jeli ono što bi zvijeri ostavile iza sebe, pa je to Uzvišeni Allah, dž.š., zabranio vjernicima. Ona životinja koja bude napadnuta od strane lava, leoparda, tigra, vuka, psa i dr. i načne je i ona uquine, zabranjena je za konzumiranje konsezusom, pa makar potekla i krv iz mjesta gdje se kolje, odnosno vrata.¹⁴

...i što je na žrtvenicima žrtvovano...

Što se tiče žrtvovanja na žrtvenicima, ono se smatra haramom kao bi se sačuvala vjera i bilo što dalje od manifestacije politeizma. U vrijeme džahilijeta, predislamski Arapi su imali kamene kipove kao žrtvenike. Mudžahid i Ibn Džurejdž navode: „*Ti žrtvenici su bili kameni kipovi oko Ka'be kojih je bilo tri stotine i šezdeset. Arapi su u predislamskom periodu kod njih prinosili žrtve (jedan vid kuršana), pršćući njihovom krvlju one koji su bili do Bejtullaha, kao i režući njihovo meso i stavljajući ga na kipove.*“¹⁵ Te žrtve su bile namijenjene tim božanstvima, mada nisu bile zaklane u njihovo ime. Uzvišeni Allah zabranjuje vjernicima ovakav postotupak i zabranjuje im jedenje mesa ovih životinja koji su pripravljeni i zaklani kod kipova. Ovdje se navodi i mišljenje da je takva životinja zaklana bilo gdje na žrtvenicima zabranjena, pa makar bilo spomenuto i Allahovo dž.š. ime, jer simbolizira idolopoklonstvo koje su Uzvišeni Allah i Njegov Poslanik strogo zabranili.

¹² Ibid., str. 340.

¹³ Ibid. str.340.

¹⁴ Treba napomenuti da postoje različita mišljenja da li je dozvoljeno meso koje je načela životinja koja je obučena za lov kao npr. lovački pas ili sokol.

¹⁵ Ibid.

- osim ako ste ga preklali -

Životinja se smatra preklanom ako je u njoj bila duša, odnosno ako je pokazivala znakove života prije klanja, odnosno u toku klanja i uginula je radi klanja, a ne prije. Tavus prenosi da ako je prilikom klanja životinja načinila bilo kakav trzaj, to ukazuje na ostatak života u njoj poslije klanja i onda je ona dozvoljena. Ibn Ebi Hatim prenosi od h.Alije da je rekao o ovome ajetu: „*Ako maše repom, ili rida nogom ili miče očima, onda jedi.*“ Prenosi se da je Ibn Abbas upitan za vuka koji je nasrnuo na ovcu, rasporio joj stomak i crijeva su joj se prosula. Sagovornik je rekao: „*Stigao sam da je zakoljem i zaklao sam je.*“ Ibn Abbas mu je odgovorio: „*Jedi, a ono što se prosulo iz njenog stomaka ne jedi!*“ Ishak ibn Rahvejh kaže: „*Sunnet je u ovome postupku, kod ovce, onako kako je to opisao Ibn Abbas, jer je ona, makar joj ispao i drob, bila živa i pitanje njenog čišćenja klanjem je uredi. Samo se mora paziti kod klanja da li je živa ili mrtva. Ne uzima se u obzir da li bi mogla kao takva živjeti ili ne*“ Ibn Ishak obrazlaže: „*Ko se bude ovome suprotstavio, on se suprotstavlja sunnetu Poslanikovom.*“ Ovakvo mišljenje se prenosi od većine ashaba i učenjaka. Ibn Arebi kaže: „*Stav Malika se razlikuje u ovom pitanju. Prenosi se od njega da on ne bi jeo meso ako nije zaklano kako valja.*“ U djelu El-Muvetta¹⁶ stoji: „*Ako je čovjek dotičnu životinju zaklao dok još diše i udara (nogama), onda neka jede to meso.* Kurtubi navodi: „*Naši učenjaci kažu za bolesno da je dozvoljeno zaklati pa makar bilo na samrti ako u njemu ima još života. Da mi je znati kakva je razlika između ostataka života kao posljedice bolesti i ostatka života kao posljedice ujeda krvoločne životinje, kad bi se pravo gledalo i bez sumnje!*“¹⁷

Ebu Omer kaže: *Konsenzusom je prihvaćeno o bolesnome za koje se ne nada da će ostati živo, da je njegovo klanje njegovo čišćenje, ali samo ako u njemu ima života u času klanja, a zna se da je još živo, ako pokreće prednju ili zadnju nogu, ili rep ili nešto drugo. Međutim, kada bi se zaklalo a ono umire (krklja) ne pokrećući ni prednju ni zadnju nogu, niti rep i sl., onda se ne može klanjem očistiti.*¹⁸

Na kraju

U ovome ajetu koji je objavljen posljednji, stvari se odnose jednako i na poimanje i na vjerovanje, i ono što se odnosi na obrede i obredoslovlje, i ono što se odnosi na dozvoljeno i zabranjeno kao i ono što se odnosi na društveno uređenje i međunarodne poslove. Sve ovo čini božanski program kojim je Allah, dž. š., zadovoljan da bude program za život onima koji vjeruju. Ovim ajetom Uzvišeni Allah nam ukazuje da nam jedna od prvih obaveza koju trebamo ispuniti bude ta da konzumiramo halal (dovoljenu) hranu, a da se izdignemo iz neznanja, idolopoklonstva, džahilijeta i da

¹⁶ Malik ibn Enes, *Muvveta*, prevod H. Indžić, Travnik, 2004. god.

¹⁷ Šeltut, Mahmud; *Komentar Kur'ana-i kerima (prvih deset džuzova)*, s arapskog preveo prof. dr. Omer Nakičević, El-Kalem i FIN, Sarajevo, 2007. god. str. 315.

¹⁸ Ibid.

musliman ne smije konzumirati ono što omalovažava njega biće i što ga ponižava do stepena životinje.

S toga mudrost islamskog načina klanja se sastoji u tome da se životinji oduzme život na najbrži i najbezbolniji način, a ujedno se ispunjava propisana obaveza konzumiranja samo dozvoljene (halal) hrane čime, ujedno, postižemo i Allahovo dž.š.. zadovoljstvo.

#####

Literatura:

- El- Kur'anul-kerim

- Bosanskohercegovački standard BAS 1049:2010, Halal hrana-zahtjevi i mjere, (Knjiga halal standarda) prvo izdanje, 2010.
- Asad, Muhammed, *The Message of the Qur'an*, Dar al-Andalus, Gibraltar, 1984 (Poruka Kur'ana), prevod H. Čerimović, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
- El-Buhari, *Sahihu'l-Buhari*, prevod H. Škapur, Behrambegova medresa Tuzla, 1994.
- el-Gazali, Ebu Hamid, *Ihjaul ulumid-din* (Oživljavanje vjerskih znanosti), knjiga br 3, ADAT – Knjiga o adabima ishrane, Bookline, Sarajevo, 2005.
- Glasse, Cyril, *Enciklopedija islama*, prijevod grupe prevodilaca, Libris, Sarajevo, 2006.
- Halid, Amr, *Qur'anic Reflections – Insights into the objectives of the Quranic verses* (Tefsir Kur'ana - Otkrivanje povezanosti među kur'anskim surama, prevod grupe prevodilaca, Ilum, Bužim, 2007.
- Ibn Abbas, *Tefsir*, prevod grupe prevodilaca, Libris, Sarajevo, 2007.
- Ibn Kesir, *Tefsir Ibn Kesir*, prevod grupe prevodilaca, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2002.
- Malik ibn Enes, *Muvveta*, prevod H. Indžić, Travnik, 2004.
- Muslim, *Sahihu'l-Muslim*, prevod grupe prevodilaca, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
- el-Qaradawi, Jusuf, *Halal i haram u islamu*, prevod Dž. Latić i S. Smajkić, NIP Ljiljan, „Islamica“, Sarajevo, 1997.
- Qutb, Sayyid; *Fi zilali-l-Qur'an (U okrilju Kur'ana)*, knjiga II i VI,; prijevod grupe prevodilaca, FIN, Sarajevo, 1996. god.
- Sabik, Sejjid, *Fikhus-sunne*, knjiga broj 5, prijevod R. Pobrić, Bookline, Sarajevo, 2008.
- el-Sajjed, Abdul-Basit Muhammed, *Poslanikova s.a.v.s. ishrana – hrana kao otrov i lijek*, prevod A.Merdan, Libris, Sarajevo, 2009.
- Ša'ravi, Muhammed M., *Halal i haram*, prevod S. Dedović i A Hatunić, MIZ Sanski Most, 2005.
- Šeltut, Mahmud; Komentari Kur'ana-i kerima (prvih deset džuzova), s arapskog preveo prof. dr. Omer Nakičević, El-Kalem i FIN, Sarajevo, 2007. god.
- Topoljak, Sulejman, *Halal i haram u ishrani*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2008.